

1830 – 1842 YILLARI ARASINDA NÜFUS DEFTERLERİ KAPSAMINDA ÖDEMİŞ VE KÖYLERİ*

Mehmet BAŞARAN¹

ÖZET

Osmanlı devletinde ilk genel nüfus sayımı, M. 1831 / H. 1246 yılında uygulanmaya başlamıştır. II. Mahmut'un 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı kaldırması ile birlikte Müslüman gençlerden meydana gelen Asakir-i Mansure-i Muhammediye kurulmaktaydı. Böylece, orduya yeniden gereksinim duyulan erkek nüfusun nitelik ve niceliklerinin ortaya konulması gerekmektedir. Bu nüfus sayımının bir başka nedeni de halktan alınacak vergileri hesaplamaktır. 1831 yılı ile başlatılan nüfus sayımı, Müslim ve gayri Müslim erkek nüfusu birlikte içeren ilk nüfus sayımı olmuştur. 1831 yılında yapılan ilk genel nüfus sayımından sonra değişik tarihlerde bölgesel veya genel nüfus sayımları yapılarak, kayıtların güncel tutulmasına çalışılmıştır.

Bu çalışmada İzmir Sancağı Ödemiş Kazası merkez olmak üzere, Bademiye, Adagide, Balyanbolu köyleri ve buraya bağlı mahallelere ait 1831, 1835 ve 1846 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarını içeren 7 defterdeki Müslim ve gayr-i Müslim nüfusun nicelik ve niteliklerine ait veriler değerlendirilecektir. Erkek nüfus genelinde ortaya konulan bu sayımlar, yaş, meslek ve özürllük gibi verileri de ortaya koymaktadır. Aynı zamanda hane reisi ve erkek çocuk kapsamından yola çıkılarak, gizli durumda bulunan ve göz ardı edilen kadın nüfusu da ortaya çıkarılarak, genel bir nüfus yapısı belirlenmeye çalışılacaktır. Nüfus defterlerindeki veriler tablo ve grafiklerle desteklenerek 19. yüzyılın ilk yarısında önemli bir konuma sahip olan Ödemiş bağlamında Ege Bölgesinde kırsal bir alanın yaşamı ile ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Nüfus Sayımı, Ödemiş Kazası, Müslüman.

ODEMİŞ AND IT'S VILLAGES ACCORDING TO POPULATION RECORDS BETWEEN 1830-1842

ABSTRACT

First general census in the Ottoman Empire was taken in 1831 / 1246 AH. Following the abolishment of Janissary Corps in 1826 by Mahmut II, *Asakir-i Mansure-i Muhammediye* (Victorious Soldiers of Mohammad) being composed from Muslim youngers was institutioned. For this reason, a necessity of identifying quality and quantity of male population that would provide the needed manpower of this army had emerged. Another motive of this census was to determine the taxes that would be collected from population. The 1831 census became the first census that contain the data of Muslim and non-Muslim population altogether.

In this study data regarding to the quality and quantity of Muslim and non-Muslim population in the registers concerning to County of Ödemişin the Sanjak of İzmir as center and adjacent villages and districts, that records the censuses of 1831, 1835 and 1846 will be evaluated. Revealing the data like age, profession and disability thanks to these male population based censuses a general population structure will tried to be determine. Using the data of population registers a rural district of Aegean region will tried to be revealed in the context of Ödemiş an important town during the first half of the 19th century.

Keywords: İzmir, Census, Ödemiş District, Muslim.

* Bu makale 4 – 8 Ekim 2016'da Trabzon'da yapılan "CIEPO 22 SYMPOSIUM" da sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

¹ Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mbasaran@adu.edu.tr

1. Giriş

Bir ülke veya toplumun karakterini kavramak ve yaşadıkları problemler için doğru çözümler üretmek, o toplumun geçmişte yaşadıklarını ve zaman içinde geçirdiği sosyo-kültürel gelişim sürecini bilmekle mümkün olabilir. Ülke nüfusunun toplumsal ve ekonomik sorunlarına doğru çözümler üretilmesi için nüfusun geçmişteki karakterini ortaya koymak zorunlu görünmektedir(Gümüşçü, 2001:144).

2. Osmanlı'da Nüfus Sayımları

Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyıldan itibaren fethedilen bölgelerin bütün sosyal ve iktisadi unsurlarını tespit etmek, bu yolla asker ve vergi almak amacıyla tahrirler yapılmıştır. Bu tahrirler; konusu ve içeriğine göre mufassal, evkaf ve icmal defterleri olarak, yıllarına göre ise defter-i köhne, defter-i atik ve defter-i cedit olarak tasnif edilmiştir. Klasik tahrir defterleri tahriri yapılan sancağın hane itibarıyla vergiye tabi nüfusunu, bu nüfusun mahalle köy ve cemaatlara göre dağılımını, şehir ve köylerin bütün gelirlerini, vakıfların hudutlarını, gelirlerini ve kuruluş amaçlarını bütün teferruatını içermektedir. Bu klasik tahrir usulünün 16. yüzyılın sonlarına kadar devam ettiği bilinmektedir (Öztürk, 2012: 1). Bu tarihten sonra klasik tahrir usulü terk edildi ve klasik tahrir defterindeki her husus için ayrı ayrı olmak üzere cizye için Cizye Muhasebe Defterleri, tımar için Tımar Yoklama Defterleri ve avarız için de Avarız Defterleri tutulmaya başlandı (Öztürk, 1998: 251-263).

Klasik dönemdeki tahrir ve avarız sayımlarından sonra Osmanlı'da modern manada ilk nüfus sayımı, yeniçeriliğin 1826'da kaldırılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni durum içerisinde 1828-29 tarihinde yapıldı. Ancak bu sayım, Rusya ile yapılan 1828-29 savaşı sebebiyle tüm ülkede uygulanamadı (Karpat, 2010: 62). Savaşın bitmesi üzerine 1830-31 yılları içerisinde sayım işlemleri yeniden başlatıldı(Aydın, 1990: 8).

Savaşın ardından ise devlet, Anadolu ve Rumeli'den elde edebileceği askeri varlığı tespit edebilmek amacıyla nüfus sayımına girişmiş ve halkı ürkütmemek için “matlubu aliye muvafık” (istenilene uygun) veya “mim işareti vaz olunan” (mim işareti konulan) etiketleri altında, askerliğe uygun kişileri kaydetmeye başlamıştır. Bu doğrultuda İslam nüfus genellikle, “matluba muvafık” (istenilene uygun) ve “matluba gayri muvafık” (istenilene uygun olmayan) olmak üzere, iki kısma ayrılarak yazılmıştır. Matluba gayri muvafık kısım içinde bazen ihtiyar, sabi, saka, amel-mande diye, ikinci derecede ayrımlar da yapılmıştır (Karal, 1943: 18-19).

Üzerinde çalıştığımız defterlerde nüfus sayımının bir anda değil de uzun bir zaman diliminde yapıldığı, doğum, ölüm bilgilerinin kırmızı mürekkep ile yazılarak güncellendiğini özellikle de yerleşim biriminden hac, göç, doğum ve ölüm gibi nedenlerle ayrılanlar kayda alındığı görülmektedir.

3. Ödemiş Tarihi

Ödemiş, İzmir'e bağlı ilçe ve ilçe merkezidir. Ödemiş ovasının yerleşim tarihi geç kalkolitik (madentaş) çağından başlamaktadır. Bu çağda en eski yerleşmeleri ovadaki höyükler oluşturur. Bütün höyüklerin özellikle M.Ö. III. binde erken Tunç çağında yoğun biçimde yerleşim görüldüğü, ayrıca M.Ö. II. binde de yaygın yerleşimin var olduğu bilinmektedir. O sıralarda yörede doğudan gelmiş ilk Lydialılar yaşamaktaydı.

Ödemiş ovası M.Ö. VIII. Yüzyılın ortalarında Lydia Heraklid sülalesi krallarının hegemonyası altındaydı. Daha sonra Lydia'daki Mermnad sülalesinin kurucusu olan kral Gyges'in yönetimine girdi. Ovanın M.Ö. 648'deki Kimmer istilasından etkilenmiş olması

gerekir. Adını efsanevi Lydia kralı Tmolos'dan alan Bozdağlar üzerindeki mermer yataklarından Lydialılar yontu yapımında yararlandılar.

Ödemiş ovasındaki Hypaipa (Datbey-Günlüce) kenti kökboyaları ve dokumaları ile tanınmıştı. Bozdağ'dan elde edilen safran parfümü Lydia dışına satılırdı. Ödemiş ovası Lydia halkınca yoğun biçimde iskân edildi. Bu ovada Lydialılar koyun, keçi ve atlar beslediler. Bu atlara dayalı uzun mızraklı süvarileri ile tüm eski dünyaya dehşet saçtılar. M.Ö. 546'da doğudan gelen Persler Ödemiş ovasını ele geçirdiler. Pers Kralı Kyros, Dioshieron (Christoupolis, Pyrgion, Birgi) kentine geldi. Burada Persler için kutsal alan yaptırdı.

Ödemiş ovası M.Ö. 334'de Makedonya Kralı İskender'in eline geçti. M.Ö. 133'de ise Roma egemenliği başlamasına karşın, Pontus kralı VI. Mitridat M.Ö. 88'den M.Ö. 85'e kadar Ödemiş Ovasında hüküm sürdü. M.S. 17'de ve 2. Yüzyılın ortalarında depremlerden ve M.S. 165'de Babylon'dan gelen yıkıcı hastalıklar Ödemiş Ovasında büyük kayıp ve tehlikeler yarattı.

Roma döneminde Ödemiş yöresinin ün salan en büyük zenginliği kozmetik ve boya sanayiinin yanında, eczacılıkta da kullanılan kaliteli zencefre madenleri idi. Sülüğen de denilen bu civa cevheri önemli dış satım ürünleri arasındaydı. Bozdağ bağcılığı Romalılar döneminde imparator emirnamesi ile korunmaya çalışıldı.

M.S. 395'den sonra Hristiyanlık Ödemiş ovasına resmen girdi. Ovadaki Pyrgion (Birgi), Hypaipa (Günlüce), Nikaia (Türkönü?) gibi kentlerde piskoposluklar kurulup, Ephosos metropolitine bağlandı. XII. yüzyılda Pyrgion (Birgi) ve Hypaipa (Günlüce) metropolitlik (başpiskopos) merkezleri oldu.

Germiyanogulları'nın subaşı Aydınoğlu Mehmet Bey, 1304'de Türkmenlerden oluşan savaşçılar ile yukarı Küçük Menderes havzasına girdi. Pyrgion'daki Katalan ordusunun çekilmesinden sonra Bizans kent ve kalelerini almaya başladı. Birgi merkez olmak üzere 1308'de Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu oldu.

1390'da Aydınoğulları Beyliği'ne son veren Osmanlı sultanı Yıldırım Beyazıd ordusu ile Birgi'ye kadar gelmiş, Bozdağ'ı aşarak Sard'a gitmişti. 1402'de Aydınoğulları eski topraklarına yeniden sahip oldular. 1406'dan 1426'ya kadar Ödemiş yöresi Osmanlılar ile Aydınoğlu Cüneyd Bey arasında el değiştirdi. Osmanlı Sultanı II.Murad 1426'da Ödemiş ovasına kesinkes egemen olan Tire sancak beyliğine bağladı ve 1443'de yöreyi kendine yıllık ödenek olarak ayırdı.

XIV. yüzyılın birinci çeyreğinde 8-10 evlik bir çiftlik olan bu yer, daha sonra köy topluluğu biçimini kazanacak, XVIII. yüzyılın yarısındaki yerleşmelerle kasaba kimliğine ulaşacaktır. Ödemiş'te ilk medrese 1700 yılında Helvacı Ömer Ağa tarafından yaptırıldı. 1702'de Yeniköy'lü Bıçakzade Hacı Mustafa ağa tarafından Büyük Cami yaptırıldı. Gürcüzade Camii'nin (Küçük Cami) Gürcüzade Hacı Salih Efendi tarafından aynı yüzyılda yaptırıldığını sanıyoruz.

Ödemiş hemen hemen bu iki caminin çevresinde kentleşti. 1704 tarihli Helvacıoğlu vakfiyesinde Ödemiş Birgi'ye bağlı bir köy olarak geçer. 1831 yılında Osmanlı İmparatorluğundan yapılan nüfus sayımında Ödemiş kaza merkezi olarak görülür.XVIII. yüzyılda ise Ödemiş ovası, merkezi Aydın Güzelhisarı olan Aydın Livası'na bağlıydı (Yavuz, <http://www.odemis.bel.tr/odemis/odemis-tarihi.html>.)

4. Ödemiş Nüfus Defterlerinin Özellikleri ve İçeriği

Çalışmamız, Osmanlı Arşivinde muhafaza edilen 7 defterin bilgilerini içermektedir.

Tablo 1: Nüfus Defterlerinin Özellikleri

Defter Katalog No	Defter Tarihi	Ebat	Sayfa
NFS. d.. 03039	H. 1246 / M. 1830-31	20 X 56	157
NFS. d.. 03040	H. 1246 / M. 1830-31	20 X 58	13
NFS. d.. 03041	H. 1251 / M. 1835-36	29 X 80	266
NFS. d.. 03042	H. 1257 / M. 1841-42	28 X 75	122
NFS. d.. 03043	H. 1257 / M. 1841-42	27 X 76	78
NFS. d.. 03044	H. 1257 / M. 1841-42	28 X 75	76
NFS. d.. 03045	H. 1257 / M. 1841-42	28X79	168

Bu 7 defter içerisinde Ödemiş merkez mahallelerini, köyleri, reayaları ve yerleşime dışarıdan gelip hanlara ve kahvehane gibi yerlere yerleşenleri ve medreselerde okumaya gelenleri görmek olasıdır.

Bu bilgiler bağlamın da tarih araştırmaları ve araştırmacıları için Nüfus Defterleri eşsiz bir kaynak durumundadır. Ödemiş tarihi açısından birçok yeni ve bir o kadar da ilginç olan bilgileri gün ışığına çıkarmamızı sağlamaktadır.

Defter içeriklerine baktığımız zaman aşağıda yer alan tablolarda da görüleceği üzere tarihsel bir sıralama izlemesine karşın, her defterde aynı mahalle ya da diğer yerleşim yerlerinin yer almadığı görülmektedir. Örneğin Karaağaç Mahallesi ilk defterde yer almasına karşın, diğer defterlerde yer almamıştır. Büyük olasılıkla bu mahalle daha sonra diğer mahalleler içinde sayılmış olmalıdır. Yine örneğin 03039 nolu defterde Köy ve mahalle nüfusunun dışında, medreselerde bulunan öğrencileri gösteren bilgiler bulunmasına karşın, 03041 nolu defterde ise öğrencilerin tek tek adı verildiği gibi, aynı zamanda hangi medresede öğrenim gördükleri ve müderrislerinin adı da verilmektedir.

Bu tip defterler, aynı zamanda müessese tarihi araştırmalarına da katkı sağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

4.1. Mahalle ve Köylerin Adı ve Hane / Kişi Sayıları

Defterlerin içeriklerinde yer alan mahalleler, köyler ve burada yer alan kişi ve hane sayılarına bakacak olursak;

Tablo 2: Merkez Mahalle ve Köylerinin Niceliksel Yapısı

Ödemiş Merkez Mahalle Adı	H. 1246 / M. 1830-31	H. 1251 / M. 1835-36	H.1257 / M. 1841-42
Yazı	263 kişi	280 kişi / 135 hane	214 kişi / 113 hane
Hacı Ömer Ağazade	154 kişi	29 kişi / 23 hane	
Yeni Cami	59 kişi	60 kişi / 26 hane	79 kişi / 44 hane
Hamam	206 kişi	218 kişi / 109 hane	211 kişi / 119 hane
Tekke / Tekye	338 kişi	342 kişi / 175 hane	275 kişi / 154 hane
Turgutlar	146 kişi	163 kişi / 82 hane	139 kişi / 49 hane
Çatalyol	236 kişi	456 kişi / 217 hane	394 kişi / 212 hane
Karaağaç	209 kişi		
Mezarbaşı	186 kişi	210 kişi / 103 hane	147 kişi / 87 hane
Türkmen	316 kişi	316 kişi / 149 hane	249 kişi / 140 hane
Hacı Ömer Ağa	29 kişi		144 kişi / 113 hane
Hacı İmamoğlu	220 kişi	207 kişi / 105 hane	211 kişi / 101 hane
Ödemiş'e bağlı köyler	H. 1246 / M. 1830-31	H. 1251 / M. 1835-36	H. 1257 / M. 1841-42
Dere	551 kişi		492 kişi / 240 hane
Köseler	233 kişi		194 kişi / 92 hane
Seyrekli	97 kişi	89 kişi / 38 hane	44 kişi / 24 hane
Küçük Havlucuk / Avlucuk	330 kişi	313 kişi / 146 hane	338 kişi / 170 hane
Oğuzlar	78 kişi		59 kişi / 29 hane
Genev	463 kişi	464 kişi / 211 hane	395 kişi / 195 hane
Çağlak	42 kişi	34 kişi / 16 hane	
Dolaylar	81 kişi	82 kişi / 35 hane	
Seki köy		57 kişi / 25 hane	
Yenice	326 kişi	234 kişi / 118 hane	
Yenice'ye bağlı Karapınar Mah.	18 kişi	12 kişi / 3 hane	
Gündek		119 kişi / 64 hane	
Yeni köy	141 kişi		118 kişi / 46 hane

Demircili	147 kişi	153 kişi / 57 hane	91 kişi / 40 hane
Karadoğan	212 kişi	225 kişi / 91 hane	135 kişi / 66 hane
Üzümlü	128 kişi		105 kişi / 58 hane
Adagide	640 kişi	207 kişi / Hane 80	
Balabanlı	142 kişi	163 kişi / 72 hane	136 kişi / 61 hane
Kazganlı / Kazanlı	72 kişi		77 kişi / 28 hane
Kutlu	166 kişi	169 kişi / 71 hane	
Adagüme	419 kişi		441 kişi / 194 hane
Ödemiş'e bağlı Bademiye'nin Mahalleleri	H. 1246 / M. 1830- 31	H. 1251 / M. 1835- 36	H. 1257 / M. 1841- 42
Kasap	135 kişi	143 kişi / 83 hane	115 kişi / 67 hane
Bayır	104 kişi	107 kişi / 53 hane	93 kişi / 55 hane
Arap Paşa	80 kişi	91 kişi / 45 hane	76 kişi / 38 hane
Kale	133 kişi	122 kişi / 69 hane	114 kişi / 65 hane
Hacı Ömer	79 kişi	77 kişi / 41 hane	45 kişi / 25 hane
Yaka	159 kişi	172 kişi / 90 hane	155 kişi / 82 hane
Çelebi	156 kişi	167 kişi / 90 hane	157 kişi / 87 hane
Hamam Köyü	67 kişi	63 kişi / 37 hane	57 kişi / 30 hane
Aşıklar Obası	90 kişi	92 kişi / 56 hane	83 kişi / 45 hane
Aşağı Kaba Ağaçlar	99 kişi	108 kişi / 59 hane	82 kişi / 48 hane
Kepkebir	82 kişi	74 kişi / 34 hane	59 kişi / 37 hane
Kapudan	76 kişi	80 kişi / 42 hane	71 kişi / 43 hane
Ödemiş'e Bağlı Adagide Karyesi Mahalleleri	H. 1251 / M. 1835- 36		H. 1257 / M. 1841- 42
Adagide	80 hane / 207 kişi		113 hane / 221 kişi
Yazyurdu Mah.	56 hane / 137 kişi		54 hane / 122 kişi
Ketendere Mah.	24 hane / 52 kişi		28 hane / 54 kişi
Aşağı Oba Mah.			83 hane / 175 kişi

Ödemiş'e Bağlı Adagüme Karyesi Mahalleleri	H. 1251 / M. 1835-36		H. 1257 / M. 1841-42
Köseler	67 hane / 157 kişi		
Orta	39 hane / 90 kişi		
Adagüme			194 hane / 441 kişi

Mahalle ve Köyler de yıllar içinde bazı değişimler olduğunu tablolarda görmek mümkündür. Bazı mahalle ve köylerin hane ve kişi sayılarında değişiklikler söz konusudur. 1830/31 tarihli defterde kahve, han ve medreseler de yer alan nüfus ve bu nüfusların özelliklerine değinilmesine karşın, yukarıda da belirttiğimiz gibi 1835/1836 tarihli defterimizde de bu nüfusun yer aldığı mekânların adları verildiği gibi, medreseler de yer alan müderris isimleri de verilmiştir.

1830 ve 1835 tarihli yani Hicri 1246 ve 1251 tarihli defterlerde Han ve Kahvehanelerde yerleşen ve iş arayanların sayısının 44 kişi olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Ödemiş'te Bulunan Hanlar ve Hanlara Gelenlerin Memleketleri ve Meslekleri

Han Adı	Geldikleri Yer	Gelenlerin Meslekleri
Mehmet Kethüda	Diyarbakır, Nazilli ve Denizli	Muy-tab
Hacı Hafız	Kayseri, Moralı	Enfiyeci
Hacı Veli Ağa	Simavlı, Rumelili	Tahmis, Kahveci
Hacı Topal Ağa	Tosyalı, Alaiyeli	Bezzaz
İhtisab El-Hacc Seyyid Mustafa Ağa	Tosyalı, İzmirli	Hademe

Ayrıca Ödemiş'te bulunan medreselere dışarıdan öğrenim için birçok öğrenci de gelmektedir. Bu öğrencilerin sayısı 1830 yılında 189 kişi, 1835 yılında ise 183 kişi olarak görülmektedir. Bu öğrencilerin yaş gruplarına bakacak olursak 10-15 yaş arası 45 kişi, 18-50 arası 144 kişidir ki ortalama yaş seviyesi 24'tür.

Tablo 4: Ödemiş'te Bulunan Medreseler, Müderrisler ve Öğrenci Sayısı

Medrese Adı	Medrese Müderris Adı	Medrese Bulunan Öğrenci Sayısı
Karaabalıoğlu el-Hacc Ali	Orta Boylu Kır Sakallı Dereli Hasan Efendi / 48 yaş	44
El-Hacc Hüseyin	Orta Boylu Ak Sakallı Ali Efendi ibn-i	31

	Abdullah / 60 yaş	
Yörük el-Hacc Ali	Uzun Boylu Kara Sakallı Salih Efendi ibn-i el-Hacc Ali / 35 yaş	28
Adagideli İsmail Efendi	Uzun Boylu Kır Sakallı İsmail Efendi ibni Âlem Mehmet / 50 yaş	17
Köselerli el-Hacc Halil Efendi	Orta Boylu Sarı Sakallı el-Hacc Halil Efendi ibn-i Ebubekir / 45 yaş	12
Abalıoğlu	Orta Boylu Sarı Sakallı Yeniköylü Ömer Efendi / 65 yaş	11
El-Hacc Mehmet Ağa	Orta Boylu Kır Sakallı Hüseyin Efend ibn-i Osman / 50 yaş	11
El-Hacc İbrahim Efendi	Orta Boylu Kara Sakallı Muy-tabzade el-Hacc İbrahim Efendi / 35 yaş	9
Karadoğanlı	Orta Boylu Köse Kumral Sakallı Alaiyeli Hüseyin Efendi ibn-i Ahmet / 65 yaş	7
El-Hacc Ömer Efendi	Orta Boylu Kır Sakallı Ketendereli İsmail Efendi ibn-i Ali / 45 yaş	6
Amizade el-Hacc Mustafa Efendi	Uzun Boylu Kara Sakallı Benlizade el-Hacc Naim Efendi ibn-i Mehmet Efendi / 48 yaş	6
Yeni Cami	Uzun Boylu Ak Sakallı Hüseyin Efendi ibn-i Halil / 50 yaş	5
Gürcüzade Hacı Hafız	Uzun Boylu Kır Sakallı el-Hacc Salih Efendi / 48 yaş	3
Eyüp Efendi	Uzun Boylu Kır Sakallı İbrahim Efendi ibn-i Veli / 55 yaş	3

4.2. Fiziksel ve Yaş Özellikleri

Ödemiş mahalle ve köylerinde yaşayanların fiziksel görünümüne bakacak olursak orta boylu oldukları anlaşılmaktadır.

Sakal özelliği 741 kişi ile bir görüntü sergilerken, 94 kişinin sadece bıyıklı olduğu, 40 kişinin de şabb yani genç, delikanlı, henüz sakalı bıyığı çıkmamış olarak kaydedilmiştir.

Defterde Müslüman nüfusun yaşlarına baktığımız zaman en küçük yaşın 3, en büyük yaşın 90 olduğu ve ortalama yaşın ise (2362 kişi) 32 olduğu anlaşılmaktadır.

03039 nolu defterde 1 ve 4 yaşın kaydedilmediği bunun yerine sagır (Küçük, ufak. Bülüğa ermemiş çocuk.) kelimesi kullanılmasına karşın, diğer defterlerde yaşlar belirtilmiştir.

Yine 03039 nolu defterde isimlerin üzerinde “mim” harfi kullanılmıştır. Böylece askerliğe elverişli bulunan kişiler tespit edilmeye çalışılırken, diğer defterlerimizde ise “asker-i redif” ibaresi kullanılmıştır.

Defterlerden akrabalık ilişkilerini tespit edebilmekteyiz. Bu bağlamda;

634 kişinin Baba oğul,
71 kişinin hane sahibi ile kardeşlik,
40 kişinin torun,
33 kişinin ise baba üvey oğul ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Mesleki Yapılanma

Hane Sahiplerinin Meslekleri	Sayısı
Urgancı	155
Rençber	146
Çiftçi	91
Deveci	58
Hizmetkâr	31
Talebe	22
Kahveci	14
Dülger	13
Berber	12
Kalaycı	12
İmam	12
Katırcı	12
Terzi	10
Nalband	9
Peynirci	9
Bakkal	8
Muy-tab	8
Helvacı	6
Mektep Hocası	6

Nüfus ve mesleki yapıyı Tefvik Güran'ın Temettuat Defterlerine ilişkin yaptığı çalışması ile karşılaştırdığımızda, Tefvik Güran 10 mahalleden söz etmekte ve erkek nüfus sayısını 2258 olduğu belirtmekte ki, aynı şekilde incelediğimiz 03039 nolu defterde mahalle sayısı 12 olarak belirlenmekte ve bu mahallelerin toplam nüfusu 2362 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meslek yapılanmasına da bakacak olursak Tefvik Güran, Tarımla İlgili Meslekler dağılımında Çiftçi, Rençber ve Irgat sayısının,

Sanayi ve Ticaret ile ilgili Meslekler dağılımında da Urgancı ve Deveci sayısının önemli yer tuttuğunu belirtirken, aynı pozisyonun nüfus kayıtlarında da görüldüğünü belirtebiliriz.²

4.3. Vukuat Yapılanması

Bu defterlerden öğrendiğimiz diğer konu da daha önce de belirttiğimiz üzere ölüm, doğum ve yer değiştirmedir.

03039 nolu defterden anlaşılacağı üzere 43 kişinin 1830 ve 1833 yılları arasında fevt olduğu, 11 kişinin tevellüd ettiği,

9 kişinin hacca ve başka yerlere reft ettiği de işaret edilmiştir.

5. Rum ve Ermeni Nüfus

03040 nolu H. 1246 / M. 1830- 31 yılını içeren defter Reaya nüfus ile ilgili bilgi vermektedir.

Tablo 6: 1830-1831 Yılı Rum ve Ermeni Nüfus

Mahalle Adı	Rum Nüfus	Ermeni Nüfus
Ödemiş	361 kişi	329 kişi
Ödemiş Bekaran	203 kişi	
Adagide Karyesi	223 kişi	
Bademiye Karyesi	7 kişi	
Adagüme Karyesi	2	

Tablo 7: Rum Nüfusun Meslekleri

Meslekler (Rum Nüfus)	Sayısı
Terzi	14
Duhancı	6
Arabacı	4
Pabuşçu	4
Değirmenci	4
Bahçıvan	3
Sabuncu	3
Bakkal	3
Eskici	2

² Tevfik Güran, “Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri”, *İÜİF, Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkana Armağan Özel Sayısı*, İstanbul 1985, s. 301 – 319.

Yağcı	2
Bakırcı	1
Tüccar	1
Susam Yağcı	1
Katmerci	1

Tablo 8: Ermeni Nüfusun Meslekleri

Meslekler (Ermeni Nüfus)	Sayısı
Terzi	17
Çerçi	12
Kuyumcu	7
Yorgancı	4
Çilingir	3
Berber	2
Zangoç	2
Demirci	2
Bezzaz	2
Boyacı	1
Hancı	1
Sarraf	1
Ekmekçi	1
Doğramacı	1
Çalgıcı	1

5.1. Rum ve Ermeni Nüfusun Ödediği Cizye Sayısı

Osmanlı Devleti başlangıçtan itibaren fethettiği yerlerde yaşayan yerleşik zımmî nüfusa cizye tarh etmiş, rahipler, devlet hizmetinde bulunan aileler ve iş yapamaz durumda olan kişiler ise bundan muaf tutulmuşlardır. Cizye vergisi başlangıçta kişilerin mali durumuna göre a'lâ, evsât ve ednâ olarak üç sınıfa ayrılarak alındığı bilinmektedir. ala gurubu zenginleri, evsat orta gelir düzeyinde bulunanları edna ise gelir düzeyleri düşük olanları tavsif etmektedir. İlk dönemlerde cizye bedelleri hesaplanırken edna statüsünde olanlardan 10 olmak üzere sırasıyla evsat olanlardan 20 ve a'lâlardan 30 akçe olarak hesaplanmaktaydı. Daha sonra bu bedeller III. Murat döneminde sırasıyla %50 arttırılarak 15, 30 ve 45 akçeye çıkarıldı. 1834 yılında ise sikke üzerinden yeniden belirlenen cizye miktarları büyükten küçüğe 60, 45 ve 30 sikke olarak toplanmaya başladı (Özcan, 2011: 166-167).

Rum ve Ermeni tebaadan alınan cizye dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü üzeredir.

Tablo 9: Rum ve Ermeni Nüfusun Ödediği Cizye Çeşitleri

	Ala	Edna	Evasıt
Rum Nüfus	18	40	144
Rum Bekâr Nüfus		20	118
Ermeni	6	74	65

6. Sonuç

Nüfus defterlerini araştırmacılar için önemli kılan en büyük özellik, muhtevasında barındırdığı detaylı bilgiler olduğunu söylemek gerekir.

Osmanlı tarihçiliği ile ilgili olarak Nüfus Defterlerinin günümüzde yeterince ilgi gördüğünü söyleyebiliriz. Bu çalışmamızda Nüfus Defterlerinden Ödemiş Merkez ve Köyleri üzerinden tarihçiliğe bir katkı yapmaya çalıştık.

Yöre tarihinin aydınlatılabilmesi için araştırmacılar tarafından bu defterlerin transkribe yapılması ve bilim dünyasının hizmetine sunulmasının önemi açıktır.

İncelemeye çalıştığımız defterler örneğinde olduğu gibi nüfusun sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapısı, kaybolmaya yüz tutmuş veya değişime uğramış yer adlarının tespiti, şahıs adları ve yaygın bir şekilde kullanılan lakapların zaman içerisinde yaşamış oldukları değişim ve dönüşüm yerel tarih çalışmalarına önemli katkı sunacak niteliktedir.

Ödemiş nüfus defterlerinden anlaşılacağı üzere kendine yeterli bir yerleşim olduğu gibi aynı zamanda dışarıdan gelenleri de bağrına basacak bir nitelik göstermektedir. Anadolu'nun dört bir yanından buraya gelenlerin yerleşim yeri olduğu gibi, bu gelenlere meslek sahibi yaptığı gibi, mesleklerini de yapmalarını olanak sağladığı anlaşılmaktadır.

Ekonomik yönden destekleyici bir özellik gösteren Ödemiş, aynı zamanda eğitim yönünden de önem taşımaktadır. Bünyesinde barındırdığı medreseler de yaşça da oldukça yetkin müderrisler ile eğitime kucak açtığı ve onlarca öğrenciye eğitim olanağı sağlayabilmekteydi.

Yine elimizde bulunan nüfus defterleri aracılığıyla Ödemiş'te sadece Müslüman nüfusun yer almadığını, gayr-i Müslimlere de çeşitli köylerinde yer vermekteydi.

Bu bölgeye özgü bir yapı sergileyen urgancılık mesleği ile yoğun bir şekilde uğraşan Müslüman nüfus, geleneksel olarak rençberlik ve çiftçilik ile geçimlerini sağlamaktaydılar. Ayrıca devecilik yaparak taşımacılık işi ile yoğun bir şekilde ilgilenmekteydiler.

Rum ve Ermeni nüfusa baktığımız zaman genelde Müslümanların uğraşmadığı duhancılık yani tütün işi ile uğraşmakta, değirmencilik, bahçıvanlık, bakkallık yapmaktaydılar. Bu meslekler yanında Ermeniler özellikle çerçilik ve kuyumculuk ile uğraşmaktaydılar.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Defter Katalog No:

NFS. d.. 03039

NFS. d.. 03040

NFS. d.. 03041

NFS. d.. 03042

NFS. d.. 03043

NFS. d.. 03044

NFS. d.. 03045

B. Araştırma Eserler ve Makaleler

AYDIN, Mahir. “Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri”, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 81.

GÜMÜŞÇÜ, Osman. XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazası’nda Yerleşme ve Nüfus, Ankara. 144.

GÜRAN, Tefvik. “Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri”, İÜİF, Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkana Armağan Özel Sayısı, İstanbul. 301-319.

KARAL, Enver Ziya.(1943) Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Nüfus Sayımı 1831, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayını, Ankara, 18-19.

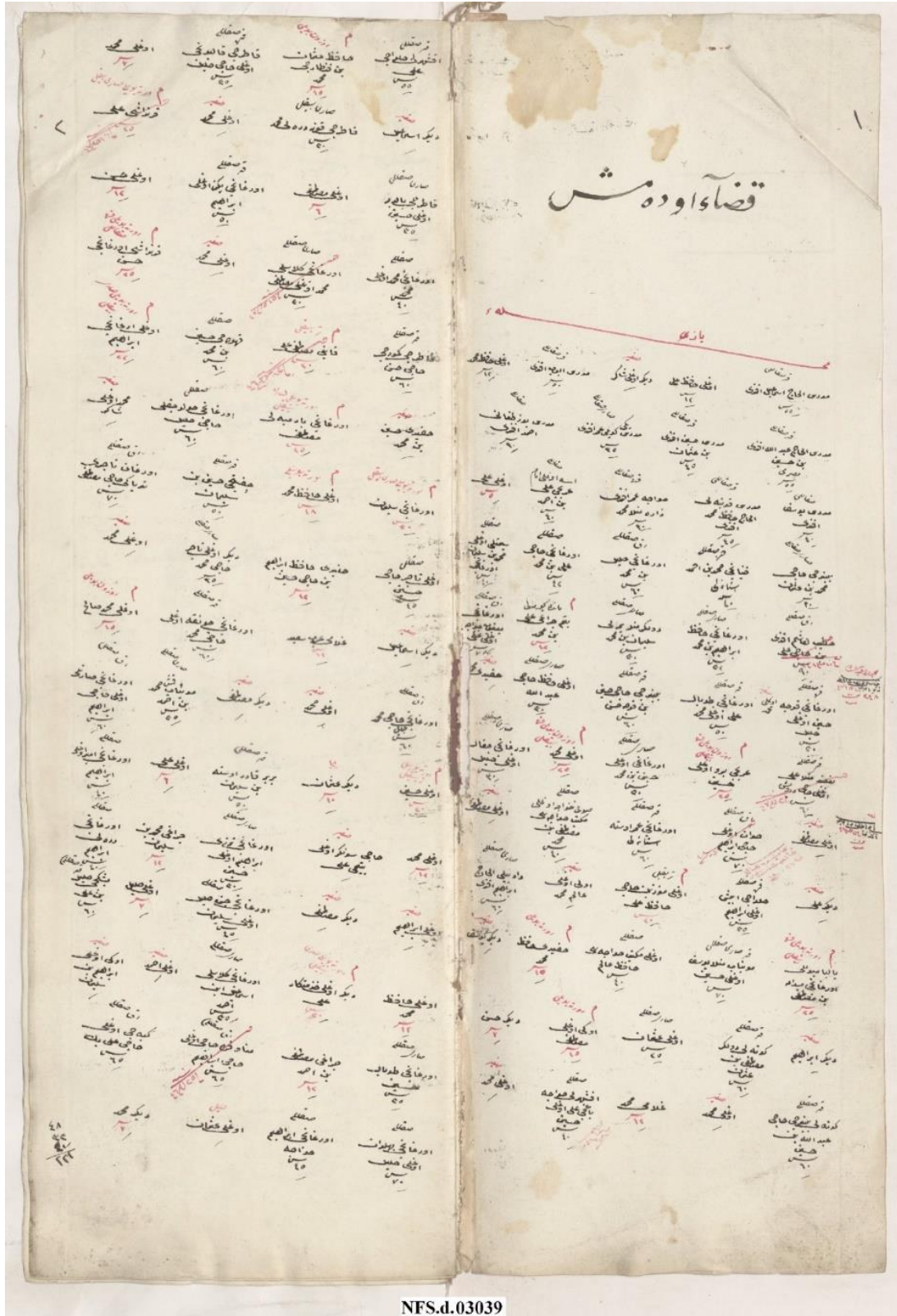
KARPAT, Kemal H. Osmanlı Nüfusu 1830-1914, (çev. Bahar Tırnakçı), Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 62.

ÖZCAN, Selim. “XIX. Yüzyılın Ortalarında Sinop’taki Gayrimüslimlerin Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, OTAM, S. 30, Ankara. 166-167.

ÖZTÜRK, Mustafa. “1616 Tarihli Halep Avarız-Hane Defteri”, Ankara Üniv., OTAM 8, Ankara. 251.

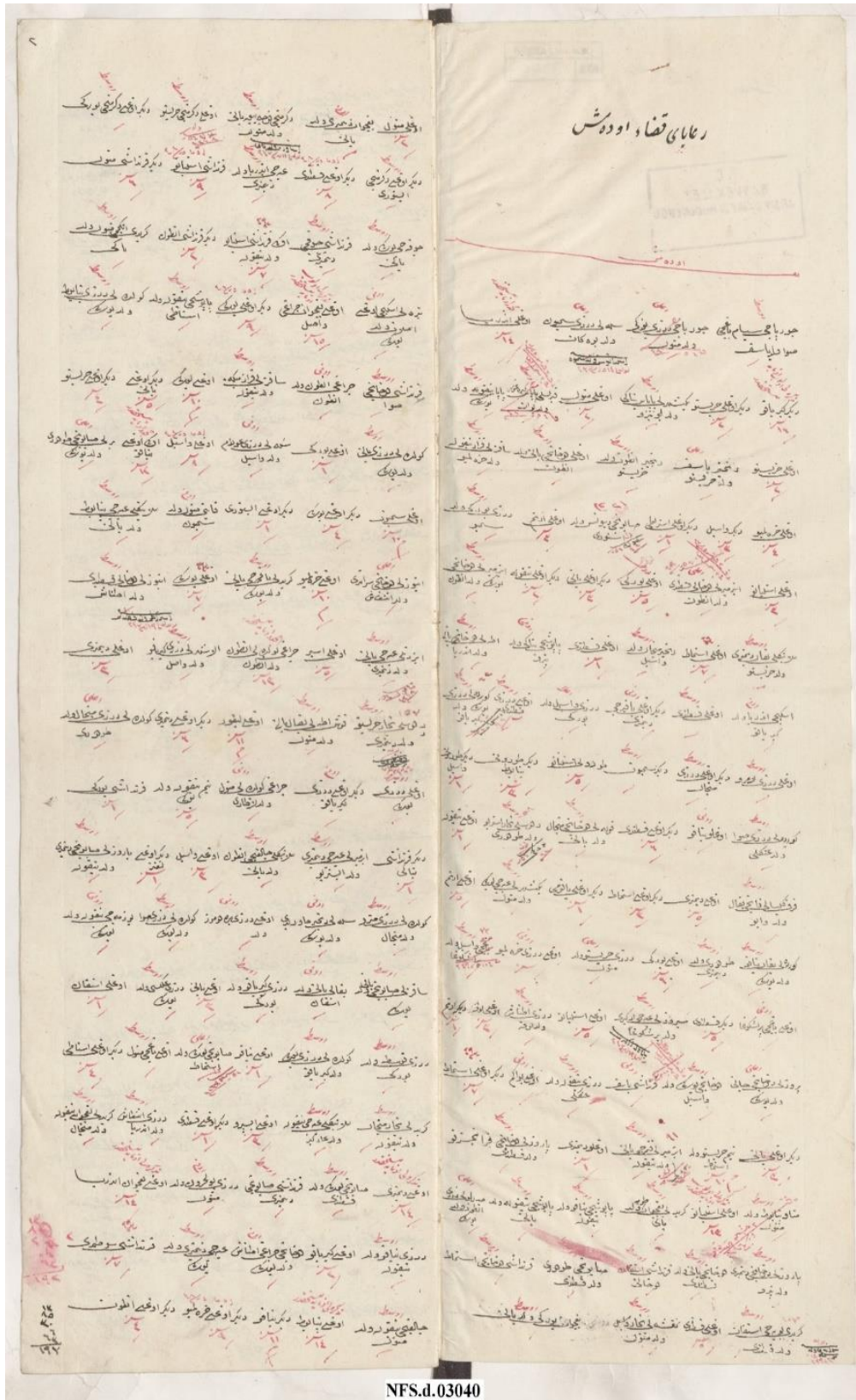
ÖZTÜRK, Mustafa. “1844 Tarihli Halep Nüfus Defterine Göre Urfa’da Gayr-i Müslim Nüfus ve Sanatları”, Harran Üniversitesi Halk Kültüründe İktisat ve Ticaret Uluslararası Sempozyumu, Şanlıurfa, 28-30 Nisan 2012. 1.

YAVUZ, Behiç Galip, Ödemiş İlçesinin Tarihi, <http://www.odemis.bel.tr/odemis/odemis-tarihi.html>

NFS.d.03039

Belge 1: NFS.d.03039 nolu Ödemiş Kazası Yazı Mahallesi

Belge 2: NFS.d.03040 nolu Ödemiş Kazası Reaya Defteri